

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

ШЕРЕНІН Юрій Леонідович

УДК 347.454

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ
АДМІНІСТРАТИВНИМИ СУДАМИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

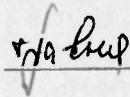
Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
КІВАЛОВ Сергій Васильович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
Президент

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
РЯБЧЕНКО Олена Петрівна,
Національний університет державної
податкової служби,
професор кафедри управління,
адміністративного права і процесу
та адміністративної діяльності;

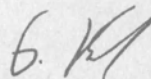
кандидат юридичних наук, доцент
КОРОПАТОВ Олег Миколайович,
Одеський державний університет
внутрішніх справ,
доцент кафедри адміністративного права
і адміністративної діяльності органів
внутрішніх справ

Захист відбудеться 6 червня 2012 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « 4 » 2012 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Б.А. Кормич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Специфічна роль адміністративних судів у системі правосуддя реалізується через процесуальну діяльність, спрямовану, відповідно до ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень, шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ. Процесуальна діяльність адміністративних судів здійснюється відповідно до та на основі принципів верховенства права, законності, справедливості, що є гарантією стабільності і зміцнення конституційно-правової основи демократичних процесів в Україні, а додатковими гарантіями законності є процедури перегляду судових рішень, що здійснюються у межах апеляційного та касаційного провадження, перегляду судових рішень Верховним Судом України, провадження за нововиявленими обставинами.

Рішення адміністративних судів, постановлені на всіх стадіях судового адміністративного процесу, мають бути спрямовані на утвердження прав людини і громадянина, їхніх свобод і законних інтересів, на зміцнення довіри не лише до самого адміністративного суду як державної інституції, але й у його особі до всіх органів державної влади. Саме тому через реалізацію адміністративних процесуальних норм, які регулюють відносини у сфері судової адміністративної юрисдикції, відтворюється призначення адміністративного судочинства, знаходять свій прояв та визначаються процесуальні гарантії реалізації адміністративної процесуальної правосуб'єктності учасниками судового адміністративного процесу, сприяючи, тим самим, виявленню змісту норм чинного законодавства.

Виходячи з доктринальних положень сутності адміністративного права, його ролі як гаранта захисту та реалізації прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах, вивчення змісту процесуальних явищ у цій сфері спрямовувалося на загальні питання адміністративної юстиції (В.Б. Авер'янов, І.П. Голосніченко, Ю.С. Педько та ін.), на сутність і зміст судового адміністративного процесу (Е.Ф. Демський, С.В. Ківалов, І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда, О.В. Кузьменко, В.С. Стефанюк та ін.), на вдосконалення правового статусу учасників судового адміністративного процесу (О.В. Анпілогов, О.В. Бачун, В.С. Заяць), на проблеми захисту прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному суді першої інстанції (П.В. Вовк), на вдосконалення правового регулювання процесуальних строків в адміністративному судочинстві (В.В. Липа, М.О. Сорока).

Звернення до наукових напрацювань з інших галузевих юридичних наук свідчить, що проблематику вдосконалення правового регулювання

відносин щодо перегляду судових рішень певною мірою було проаналізовано вченими, які працювали у галузях кримінального процесу (В.М. Беднарська, Н.Р. Бобечко, О.Ю. Костюченко та ін.) та цивільного процесу (І.В. Бондар). Наукові напрацювання цих та інших учених мають значення з точки зору розвитку доктринальних положень процесуального права, формування наукових підходів до аналізу процесуальних категорій у праві, що може і має право бути використаним у галузевих дослідженнях з адміністративного права і процесу. Проте їх наукові здобутки не виключають необхідності здійснення подальшого пошуку, особливо зважаючи на ті системні зміни, що відбулись останнім часом у зв'язку із прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яким було внесено суттєвих змін щодо всіх законодавчих актів, норми яких регламентують процесуальні відносини, зокрема щодо перегляду судових рішень, що є однією із складових теоретико-правової моделі побудови ефективного захисту у сфері публічно-правових відносин.

Таким чином, відсутність наукових досліджень з адміністративного права і процесу, присвячених проблемі удосконалення процесуальних форм перегляду судових рішень, а також системне оновлення адміністративного процесуального законодавства, що вимагає опрацювання напрямів його новелізації на методологічному рівні, обумовили вибір та актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження спрямовано на виконання Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1179 (1999) щодо дотримання Україною зобов'язань перед Радою Європи, протоколу № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції (ратифіковано Законом № 3435-IV від 09.02.2006 р.), Постанови Верховної Ради України від 28.04.1992 р. «Про концепцію судово-правової реформи в Україні». Конкретне наукове завдання щодо дослідження проблематики визначено у планах науково-дослідної роботи кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове забезпечення механізму реалізації адміністративної реформи в Україні» і є частиною роботи університету в рамках загальнонаукової теми «Правові проблеми становлення і розвитку сучасної української держави» (державний реєстраційний номер 0101U001195).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у встановленні сутності та змісту процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами, а також виявленні прогалин і колізій у чинному адміністративному процесуальному законодавстві та обґрунтуванні пропозицій щодо їх подолання.

Визначена мета обумовила такі завдання дослідження:

установити сутність і зміст правових форм, здійснити їх класифікацію, встановити місце процесуальних форм серед правових форм діяльності адміністративних судів;

визначити етапи формування правової доктрини щодо сутності і змісту процесуальних форм на підставі відповідного теоретико-правового аналізу;
здійснити класифікацію процесуальних форм та виокремити процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами;
сформулювати теоретичні положення, які відображають сутність права на перегляд судових рішень;

виокремити судові помилки в адміністративному судочинстві як підстави для проваджень щодо перегляду судових рішень та здійснити їх класифікацію;

визначити ознаки та сформулювати поняття апеляційного провадження як процесуальної форми перегляду судових рішень адміністративного суду першої інстанції;

установити особливості та зміст касаційного провадження як процесуальної форми перегляду судових рішень адміністративних судів першої та апеляційної інстанцій;

сформулювати ознаки та визначити поняття провадження щодо перегляду судових рішень Верховним Судом України та провадження за нововиявленими обставинами як процесуальних форм реалізації екстраординарних засобів забезпечення законності у судовому адміністративному процесі;

визначити шляхи удосконалення правового регулювання процесуальних відносин у сфері судової адміністративної юрисдикції.

Об'єктом дослідження є сукупність дій і процедур реалізації гарантій законності в адміністративному судочинстві як процес.

Предметом дослідження є процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сучасні прийоми й методи наукового пізнання, застосування яких здійснюється у рамках системного підходу та динаміки, характерної для діалектичного підходу. Діалектична основа наукового пошуку стосується визначення етапів формування правової доктрини щодо сутності та змісту процесуальних форм як складової доктрини юридичного процесу. Дослідження взаємозв'язку процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами, встановлення характеру такого взаємозв'язку, а також місця процедурних форм серед правових форм діяльності адміністративних судів, у тому числі й під час перегляду судових рішень, обумовлено використанням системного підходу.

Із методів наукового пізнання застосовано: формально-догматичний метод – для формування понятійного апарату (п.п. 1.1, 1.3, р. 2); метод класифікації – для систематизації правових форм судової адміністративної юрисдикції, процесуальних актів, якими закріплюються дії суду та учасників судового адміністративного процесу під час перегляду судових рішень (п.п. 1.1, 1.3); порівняльно-правовий метод та метод правового моделювання – для визначення сутності права на перегляд судових рішень та формування пропозицій щодо вдосконалення адміністративного процесуального законодавства (п. 1.2, р. 3).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці учених у галузях філософії, теорії права, конституційного права, цивільного процесу, кримінального процесу, адміністративного права і процесу. Нормативною основою роботи є Конституція України, КАС України, інші законодавчі та підзаконні акти, які регулюють окремі аспекти процедур перегляду судових рішень адміністративними судами. Інформаційну базу дослідження становлять правові позиції Конституційного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Верховного Суду України, а також матеріали науково-практичних коментарів КАС України. Емпіричну базу дослідження становлять матеріали узагальнення практики діяльності Вищого адміністративного суду України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних досліджень, присвячених теоретичним та практичним проблемам удосконалення процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами, яке відображає авторську позицію щодо формування теоретико-правової концепції ефективного взаємозв'язку процесуальних форм з пріоритетом додаткових гарантій законності, якими є провадження щодо перегляду судових рішень. За результатами здійсненого дослідження сформульовано ряд нових наукових положень і зроблено висновки, до яких належать:

уперше:

визначено місце процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами серед правових форм функціонування адміністративного судочинства, для чого здійснено систематизацію правових форм. Виокремлено дві групи форм: процесуальні та організаційно-правові. Процесуальні форми поділено на дві підгрупи: власне процесуальні (провадження) та процедурні форми. Підгрупу власне процесуальних форм становлять провадження: в адміністративному суді першої інстанції та щодо перегляду судових рішень (апеляційне провадження, касаційне провадження, провадження щодо перегляду справ Верховним Судом України, провадження за нововиявленими обставинами). Процедурними формами названо акти, якими закріплюються дії суду, учасників судового адміністративного процесу, у тому числі й при перегляді судових рішень. До організаційно-правових форм віднесено, зокрема, кадрове забезпечення діяльності судів, функціонування автоматизованої системи документообігу суду;

установлено умови гарантування доступності перегляду судових рішень у порядку контролю за судами першої інстанції, виходячи з міжнародних стандартів судочинства: а) передбачення в національному законодавстві можливості існування судового контролю вищих судів над нижчими, а винятки із цього правила устанавлюються законом; б) устанавлення на рівні закону вимог чіткості, зрозумілості викладення обґрунтованих рішень судами першої інстанції. Порівняння цих гарантій із приписами КАС України щодо вимог до апеляційної скарги (ст. 187), касаційної скарги (ст. 213), заяви

про перегляд судових рішень Верховним Судом України (ст. 239), заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами (ст. 248), а також щодо вимог до постанови чи ухвали суду першої інстанції свідчить про відсутність вимоги чіткості та зрозумілості викладення обґрунтованих рішень судами першої інстанції, апеляційними судами;

удосконалено:

науковий підхід щодо сутності процесуальної форми, яку запропоновано визначати у широкому та вузькому розумінні;

підхід щодо визначення форм реалізації апеляції у судовому адміністративному процесі. Доведено, що апеляція реалізується у таких формах: а) апеляційне провадження; б) апеляційна скарга як звернення до апеляційного адміністративного суду; в) документ, в якому викладено сутність скарги на рішення адміністративного суду першої інстанції;

положення щодо сутності та особливостей кожного виду процесуальних форм перегляду судових рішень, наявність яких дозволяє відокремити їх одне від одного;

класифікацію процесуальних актів, яку запропоновано здійснити за ознаками необхідності юридичного оформлення, а також належності до судового адміністративного процесу;

набули подальшого розвитку:

визначення етапів формування правової доктрини щодо встановлення сутності та змісту категорії «процесуальна форма». Виокремлено три етапи: а) початковий; б) основний; в) трансформаційний;

формування поняття «процесуальна форма діяльності адміністративних судів». Такою формою визначено зовнішній прояв урегульованих адміністративною процесуальною нормою юридичних засобів, дій та операцій щодо застосування права адміністративними судами у порядку адміністративного судочинства як універсального способу захисту прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах шляхом постановлення законного рішення, яким закріплюється вирішений по суті спір про право;

визначення поняття «процесуальна форма перегляду судових рішень» у судовому адміністративному процесі. Такою формою названо зовнішній прояв урегульованих адміністративною процесуальною нормою юридичних засобів, дій та операцій щодо реалізації адміністративними судами забезпечувальної та правозахисної функцій у публічно-правових відносинах, що є юридичними гарантіями законності та обґрунтованості судових рішень;

класифікацію судових помилок в адміністративному судочинстві як підстав проваджень щодо перегляду судових рішень. Її здійснено з використанням положень доктрини цивільного процесу (В.В. Комаров та ін.), враховуючи специфіку судового адміністративного процесу. Виділено такі групи помилок: 1) помилки, що виправляються тільки при перегляді судами апеляційної та касаційної інстанцій; 2) помилки, що виправляються

Верховним Судом України; 3) помилки, що виправляються тим судом, який розглядав справу адміністративної юрисдикції.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальших досліджень загальнотеоретичних питань удосконалення правових форм перегляду судових рішень адміністративними судами, встановлення характеру взаємозв'язку між ними;

правотворчості – для подальшого удосконалення адміністративного процесуального законодавства щодо додаткових гарантій законності в адміністративному судочинстві;

навчальному процесі – у ході викладання дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративне судочинство» у вищих навчальних закладах, які готують юристів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження було оприлюднено на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки України» (5–6 листопада 2009 р., м. Кіровоград), науково-практичному семінарі «Адміністративне судочинство в державному механізмі захисту прав платників податків» (9 грудня 2010 р., м. Ірпінь), Першій міжнародній конференції «ВККСУ: набутий досвід, актуальні питання та перспективи» (20–21 жовтня 2011 р., м. Київ), Міжнародній науково-практичній конференції «Напрями вдосконалення правового регулювання суспільних відносин» (27–28 грудня 2011 р., м. Київ).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки викладено у чотирьох статтях, опублікованих у затверджених наукових фахових виданнях, та тезах доповідей на міжнародній науково-практичній конференції.

Структура дисертації визначена метою та завданнями дослідження і складається із вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків до роботи, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 191 сторінку, із них основного тексту – 171 сторінка, список використаних джерел налічує 181 найменування і міститься на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються її зв'язок з науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача у їх одержанні, наведено відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами» містить три підрозділи

і присвячений дослідженню правової природи процесуальних форм в діяльності адміністративних судів, їхніх видів та права на перегляд судових рішень в адміністративному судочинстві.

У підрозділі 1.1. «Місце процесуальних форм серед правових форм діяльності адміністративних судів» обґрунтовується визначення етапів формування правової доктрини щодо сутності та змісту процесуальних форм. Генезис дослідження сутності базової категорії «процесуальна форма» охоплював достатньо тривалий період часу. Науковці вказували на існування першого етапу дослідження (40-і рр. минулого століття) процесуальних форм, коли їх було органічно пов'язано з виконавчою діяльністю державних органів щодо реалізації таких функцій держави: законодавчої, управлінської, правосуддя (С. О. Голунський, М. С. Строгович). Подальший науковий пошук здійснювався у напрямі абстрагування від діяльності державних інститутів, а увагу вчених було зосереджено на правовій природі юридичної форми. Внаслідок глибокого філософсько-правового аналізу було обґрунтовано доцільність виокремлення двох видів юридичних форм: правотворчість і правозастосування. Така характеристика підтримувалась усіма галузевими юридичними науками. У подальшому В. М. Горшенєв доповнив цей перелік і обґрунтував необхідність виокремлення серед правових форм статутної діяльності. Поряд із цим учений визначив сутність правової форми як сукупності однорідних процедурних вимог, що висуваються до дій учасників процесу, спрямованих на досягнення певного матеріально-правового результату. Продовжуючи науковий пошук, В. М. Горшенєв сформулював поняття юридичного процесу. Ці положення набули свого подальшого розвитку у галузевих юридичних дослідженнях. Згодом у теорії права було обґрунтовано визначення поняття «форма права». При порівнянні визначення правової форми, сформульованого В. М. Горшенєвим, та форми права, що доведено в теорії права, зазначено, що співвідношення цих категорій можна розглядати як часткове і загальне. Правовою формою названо зовнішнє вираження певних дій, які здійснюються на підставі норм права, що пов'язані з розглядом уповноваженими особами юридичної справи, які мають правові наслідки.

Здобутки В. М. Горшенєва щодо ознак правової форми, положення доктрини належної правової процедури, яку доповнено В. С. Стефанюком, а також обґрунтоване визначення категорії «правова форма» покладено в основу визначення сутності та змісту процесуальної форми як різновиду правової форми. Використано також здобутки А. О. Селіванова, який довів доцільність виокремлення широкого змісту процесуальної форми. При узагальненні наведених думок учених щодо сутності процесуальної форми зазначено, що процесуальна форма є вторинною і стосується реалізації матеріальних норм. При цьому, вказувати на процесуальну форму можна тоді і тільки тоді, коли вона є проявом сукупності однорідних дій, спрямованих на досягнення конкретного матеріально-правового результату.

Уточнення сутності загальної категорії «процесуальна форма», враховуючи її предметну основу – адміністративне судочинство – здійснено на підставі опрацювання наукової думки учених, які аналізували зміст правового захисту (Г.П. Тимченко, М.Й Штефан та ін.). Виокремлення процесуальних форм діяльності адміністративного суду здійснено за ознакою результату такої діяльності, що спирається на доведення існування ознаки зв'язку юридичних засобів, дій та операцій із конкретним матеріально-правовим результатом.

Підкреслено притаманність ознаки однорідності організаційним діям щодо матеріально-технічного, фінансового, кадрового, інформаційного забезпечення діяльності адміністративних судів, здійснення документообігу, організації діяльності апарату суду тощо. Проте, не всі організаційні дії, що мають ознаку однорідності, реалізуються у процесуальній формі за належною правовою процедурою. Зазначене стосується, зокрема, матеріально-технічного забезпечення, реалізації представницької функції Головою Верховного Суду України (відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 41 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») тощо. Це означає, що організаційні форми діяльності адміністративних судів не завжди можуть бути правовими, а також реалізуватись у процесуальній формі. До правових організаційних форм віднесено, насамперед, процедури кадрового забезпечення діяльності судів, функціонування автоматизованої системи документообігу. Таким чином, указано на те, що організаційна діяльність щодо адміністративного судочинства здійснюється як в організаційних, так і в організаційно-правових формах. Правові форми діяльності адміністративних судів поділено на організаційно-правові та процесуальні.

Виділення процедурної форми актів, які приймаються (постановляються) судом, учасниками судового адміністративного процесу, було здійснено з використанням наукового підходу, запропонованого О.І. Миколенком. До процедурних форм у системі правових форм функціонування адміністративного судочинства віднесено акти, якими закріплюються дії суду, учасників судового адміністративного процесу, у тому числі й при перегляді судових рішень.

У підрозділі 1.2. «Сутність права на перегляд судових рішень адміністративними судами та судові помилки як підстави перегляду» здійснюється обґрунтування теоретичних положень, які відображають сутність права на перегляд судових рішень, у тому числі і шляхом порівняльно-правового аналізу вітчизняного адміністративного процесуального законодавства щодо судової адміністративної юрисдикції та міжнародних стандартів у сфері судочинства. Проаналізовано, насамперед, стандарти, які містяться в рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи. Здійснений аналіз довів, що ними передбачено, в основному, процедури оскарження в судах першої, другої (апеляційної) та третьої інстанцій. При цьому роль суду «третьої інстанції» є значно обмеженою питаннями судового контролю, у зв'язку з чим наводяться рекомендації щодо обмеження кола

справ, які розглядаються цим судом. У такому контексті підкреслено, що наявність процедур перегляду справ Верховним Судом України та процедур перегляду за нововиявленими обставинами, з одного боку, свідчить про існування додаткових гарантій відновлення порушеного права, законності, з іншого – не можна сказати, що існування таких процедур свідчить про необхідність усунення чинників, що впливають на помилковість прийняття судом рішення. Реалізація такої пропозиції передбачає не лише відповідні законодавчі гарантії законності процесуальної діяльності, доступу до правосуддя, але й високий рівень правосвідомості у суспільстві, що, само по собі, є системною проблемою, яка стосується не тільки підвищення рівня добробуту населення, але й відновлення моральних, культурних цінностей у суспільстві.

Опрацювання Рекомендації № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращання функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах дозволило виокремити умови гарантування доступності перегляду судових рішень у порядку контролю за судами першої інстанції. Їх порівняння із приписами КАС України дозволило указати на необхідність конкретизації тих норм, якими встановлено вимоги до судових рішень у напрямку забезпечення їх чіткості та зрозумілості.

Звернення до рішень Конституційного Суду України дало можливість визначити проблемні питання, пов'язані із законодавчо установленими гарантіями доступності правосуддя в адміністративних судах, та права на перегляд судових рішень, а також виокремити правові позиції єдиного органу конституційної юрисдикції щодо сутності права на перегляд судових рішень. Зазначено, що питання перегляду судових рішень, зокрема в порядку адміністративного судочинства, пов'язані із загальними проблемами правового регулювання відповідних відносин у сфері цивільного, господарського, кримінального судочинства.

Доведено, що перегляд судових рішень адміністративними судами здійснюється у межах виконання ними загальнодержавної функції правосуддя й реалізує (виконує) правозабезпечувальну та правозахисну діяльність, а тому питання щодо реалізації права на перегляд судового рішення мають аналізуватися з позицій їх відповідності змісту та характеру адміністративної судової юрисдикції. Установлено, що в наукових роботах учених-адміністративістів у цьому напрямку аналізувалися сутність судової адміністративної юрисдикції, її роль у захисті прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб у публічно-правових відносинах (В.Б. Авер'янов, С.В. Ківалов, О.І. Остапенко, Н.Ю. Хаманева та ін.). Певні особливості процесуальних відносин щодо перегляду судових рішень адміністративними судами розкрито Е.Ф. Демським. Зазначено, що предметом перегляду судових рішень є суспільні відносини, які виникають під час здійснення правосуддя у справах адміністративної юрисдикції на його окремих стадіях – стадіях перегляду судових рішень. Адміністративні

процесуальні норми, якими регламентовано порядок перегляду судових рішень у справах адміністративної юрисдикції, встановлює для кожного суб'єкта та учасника процесуальні права та обов'язки, тобто міру можливої та належної правової поведінки. Адміністративні процесуальні відносини щодо перегляду судових рішень виникають, змінюються й припиняються тільки з метою здійснення правосуддя, шляхом якого захищаються права, свободи, законні інтереси фізичних та юридичних осіб у публічних правовідносинах, та вирішуються питання щодо законності та обґрунтованості судового рішення.

Дослідження сутності права на перегляд судових рішень визначило необхідність характеристики матеріальних і процесуальних явищ, що мають розглядатись як підстави проваджень щодо перегляду судових рішень адміністративними судами. Зазначене стосується судових помилок, наявність яких призводить до звернень до судів апеляційної, касаційної інстанцій, Верховного Суду України.

У процесуальній літературі увага зверталася на неминучість судових помилок. Зокрема це підкреслював Є.В. Васьковський, думку якого процитовано у підручнику «Курс цивільного процесу», підготовленому за редакцією В.В. Комарова (2011). Науковий підхід щодо визначення помилки у кримінальному праві враховано при здійсненні дослідження щодо сутності процесуальних форм перегляду судових рішень тільки з позицій неправильності процесуальної дії, якої допущено певним учасником процесу, насамперед, адміністративним судом (суддею), відхиленнь від встановленого процесуального порядку, невірного застосування правової норми при вирішенні публічно-правового спору. Наслідками таких дій є прийняття судом рішення з недотриманням норм матеріального або процесуального права, що, у свою чергу, призводить до звернення особи про перегляд судового рішення. Вказане не стосується випадків внесення змін до законодавства, внаслідок яких зазнає змін і судова практика.

У підрозділі 1.3. «*Види процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами*» доведено, що кожен з видів проваджень, які здійснюються у межах судового адміністративного процесу – провадження у суді першої інстанції, апеляційне провадження, касаційне провадження, провадження з перегляду рішень Верховним Судом України та провадження за нововиявленими обставинами – має власну, чітко визначену мету і завдання, що реалізуються у межах загальних мети і завдань усього процесу (адміністративного судочинства). Так, мета апеляційного та касаційного провадження впливає з їх призначення як додаткових гарантій законності. Сутність апеляції у судовому адміністративному провадженні полягає у новому (повторному) розгляді й перевіршенні справи судом апеляційної інстанції (Є.Ю. Швед). Касаційне оскарження спрямовано на перевірку законності судових рішень, ухвалених в адміністративних справах, і є додатковою гарантією захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин. Мета

перегляду судових рішень Верховним Судом України полягає у забезпеченні однакового застосування судами касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права та відновленні порушеного права у міжнародних відносинах. Перегляд за нововиявленими обставинами є процесуальним заходом, що пов'язаний з перевіркою правильності судових постанов, ухвал, і спрямований на забезпечення їх законності та обґрунтованості, сприяння правильності прийнятих у суді рішень щодо захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб у публічно-правових відносинах.

Здійснений теоретико-правовий аналіз довів притаманність переліченим провадженням процесуальної форми, що реалізується шляхом здійснення належної правової процедури, яка гарантує всебічний розгляд справи адміністративної юрисдикції, законність, обґрунтованість судового рішення.

Взаємозв'язок процесуальних форм перегляду судових рішень проявляється через характеристику ознак (рис) кожної процесуальної форми, особливо апеляції, касації, оскільки інші процесуальні форми стосуються додаткових гарантій законності, а їх реалізація є екстраординарним заходом. Виокремлення таких ознак дозволило виділити кожну процесуальну форму перегляду судових рішень.

Розділ 2 «Зміст окремих видів процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню таких процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами, як апеляційне, касаційне провадження, провадження щодо перегляду рішень Верховним Судом України та провадження за нововиявленими обставинами.

У підрозділі 2.1. «*Апеляційне провадження як вид процесуальної форми перегляду судових рішень адміністративного суду першої інстанції*» обґрунтовуються ознаки апеляційного провадження, формулюється відповідне поняття та встановлюються особливості такого провадження, чим здійснюється уточнення змісту процесуальної форми апеляції.

Доведено, що апеляція у судовому адміністративному процесі означає форму оскарження судових рішень (постанов, ухвал) адміністративного суду першої інстанції (загального суду як адміністративного та окружного адміністративного суду) з метою забезпечення їх законності та обґрунтованості, захисту прав, свобод та інтересів особи (осіб), які беруть участь у судовому адміністративному провадженні, а також забезпечення однакового застосування адміністративними судами першої інстанції норм матеріального і процесуального права. Встановлено, що характерні ознаки апеляції у судовому адміністративному процесі, які впливають із результатів порівняльно-правового аналізу засад зазначеного і цивільного процесів, положень доктрини цивільного процесу та врахування специфіки судової адміністративної юрисдикції: 1) є формою оскарження

рішення адміністративного суду першої інстанції (постанови, ухвали), яке не вступило в законну силу; 2) пов'язані з переданням справи через адміністративний суд першої інстанції до суду вищої – апеляційної інстанції; 3) обумовленість подачі апеляції неправильністю рішення суду першої інстанції, що пояснюється, на думку особи, яка подає апеляційну скаргу, або неправильним установленням фактичних обставин справи або неправильним застосуванням закону; 4) вирішення при перегляді справи в апеляційному порядку як питання факту, так і питання права, що означає право перевірки апеляційним адміністративним судом як юридичної, так і фактичної сторони справи у тому обов'язі, що й судом першої інстанції; 5) повторність розгляду справи (перевирішення) з можливістю встановлення нових фактів, дослідження нових доказів, а також доказів, що досліджувалися судом першої інстанції з порушенням встановленого порядку; 6) наявність права суду апеляційної інстанції скасувати постанову суду першої інстанції та повернути справу на новий розгляд; 7) наявність права суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги своєю постановою змінити постанову суду першої інстанції або прийняти нову постанову, якими суд апеляційної інстанції задовольняє або не задовольняє позовні вимоги; 8) наявність права апеляційного адміністративного суду постановити окрему ухвалу, предмет якої стосується виявлення порушення закону під час розгляду справи з правовими наслідками для адресатів припису окремої ухвали; 9) зупинення виконання рішення, яке оскаржено в апеляційному порядку (крім випадків негайного виконання рішення); 10) обмеження повноважень апеляційного суду при перегляді справи доводами апеляційної скарги і предметом рішення суду першої інстанції. Нові вимоги, які не були предметом рішення суду першої інстанції, не можуть бути пред'явленими в апеляційному провадженні; 11) допущення апеляції у справі тільки один раз; 12) наявність особливостей апеляційного провадження по окремих категоріях справ адміністративної юрисдикції.

У підрозділі 2.2. «Касаційне провадження як вид процесуальної форми перегляду судових рішень» сформульовано особливості правового регулювання касаційного провадження на підставі опрацювання існуючих положень доктрини цивільного процесу, специфіки дії норм КАС України у частині, що стосується врегулювання питання щодо касаційного оскарження, а також правові позиції Конституційного Суду України. Ознаками касаційного провадження визначено: 1) відмінність від інших процесуальних форм перегляду справи адміністративної юрисдикції полягає у спрямованості на забезпечення однакового і правильного застосування адміністративними судами норм матеріального та процесуального законодавства; 2) предмет перегляду стосується права, а не питання факту; 3) предмет перегляду стосується рішень, що набрали законної сили, на відміну від перегляду в апеляційному порядку, який стосується рішень, що не набрали законної сили; 4) здійснюється одним судом – Вищим адміністративним судом

України – на відміну від системи судів першої інстанції та апеляційної інстанції.

Особливістю правового регулювання адміністративних процесуальних відносин у сфері касаційного провадження визначено, що суд касаційної інстанції – ВАС України: а) перевіряє законність рішень, прийнятих судами першої та апеляційної інстанцій; б) не вирішує знову справу адміністративної юрисдикції, як це здійснюється у процесі апеляційного оскарження; в) пов'язаний межами касаційної скарги, однак встановлено правило, за яким особа, яка подала касаційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на касаційне оскарження, при цьому такі зміни мають бути обгрунтованими; г) здійснює касаційне провадження у процесуальній формі, визначеній законом.

У підрозділі 2.3. «Зміст проваджень щодо перегляду рішень Верховним Судом України та за нововиявленими обставинами як процесуальних форм реалізації екстраординарних засобів забезпечення законності у судовому адміністративному процесі» зазначено, що процесуальний порядок провадження щодо перегляду судового рішення Верховним Судом України є подібним до касаційного провадження з особливостями: 1) це провадження є екстраординарним способом оскарження й перегляду судових рішень; 2) це провадження спрямовано на реалізацію Верховним Судом України функцій здійснення правосуддя, а також забезпечення однакового застосування законодавства всіма судами загальної юрисдикції; 3) підстави провадження впливають із конституційної норми про гарантування судового захисту і стосуються виправлення судових помилок та здійснення превентивної функції попередження таких помилок шляхом забезпечення однакового застосування судами норм матеріального і процесуального права, а також відновлення порушеного права особи на підставі юридичного факту встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом; 4) рішення адміністративних судів першої та апеляційної інстанцій, які не переглядалися Вищим адміністративним судом України як судом касаційної інстанції, не можуть бути оскаржені до Верховного Суду України; 5) визначення процесуальних строків, відмінних від строків касаційного провадження; 6) визнання рішення, прийнятого Верховним Судом України, за результатами провадження, остаточним, крім випадку, коли таке рішення визнано міжнародною судовою установою, юрисдикцію якої визнано Україною, таким, що порушує міжнародні зобов'язання України; 7) наявність права на окрему думку, що долучається до постанови, у разі незгоди судді з постановленим рішенням.

Особливостями провадження при перегляді за нововиявленими обставинами визначено: 1) екстраординарність процесуальної гарантії законності в адміністративному судочинстві; 2) предмет перегляду стосується рішень адміністративних судів будь-яких інстанцій – першої, апеляційної, касаційної, у зв'язку з чим здійснюється перегляд справи

адміністративної юрисдикції в цілому; 3) підставою перегляду є юридичний факт, який стосується порушень прав, свобод, законних інтересів, а не судова помилка.

Розділ 3 «Напрямки вдосконалення правового регулювання процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами» складається з двох підрозділів і присвячений визначенню загальних і спеціальних напрямків удосконалення правового регулювання процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами.

У підрозділі 3.1. «Загальні напрямки вдосконалення правового регулювання процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами» виокремлено два напрямки удосконалення правового регулювання процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами: загальний та особливий. Загальним напрямком удосконалення правового регулювання процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами охоплено такі питання: установлення умов гарантування доступності перегляду судових рішень у порядку контролю за судами першої інстанції; уведення адміністративної реституції з метою удосконалення виконання судових рішень; удосконалення правового регулювання відносин щодо доступу до судових рішень.

У підрозділі 3.2. «Особливі напрямки удосконалення правового регулювання процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами» зазначено, що вирішення проблеми удосконалення правових форм перегляду судових рішень адміністративними судами передбачає обґрунтування пропозицій, спрямованих на формування належних процедур перегляду судових рішень. У цьому зв'язку запропоновано: уточнити норму про поважність причин пропуску строку апеляційного оскарження, які враховуються при поновленні такого строку; установити обов'язок ознайомлення прокурора із судовим рішенням адміністративного суду першої інстанції з метою реалізації його конституційного статусу та процесуального статусу у судовому адміністративному процесі; уточнити строк оскарження судових рішень особами, які не залучалися до участі у справі, але рішенням порушено їх права та інтереси; удосконалити порядок перегляду справ за зверненням органів державної податкової служби; установити види рішень у формі постанов у справах із приводу оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення та пропонується нове вирішення наукового завдання щодо визначення змісту процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами, виявлення недоліків у їх правовому регулюванні та обґрунтування пропозицій, рекомендацій

щодо вдосконалення адміністративного процесуального законодавства, у результаті чого отримано такі найважливіші результати:

1. Етапи формування наукових підходів щодо становлення сутності і змісту категорії «процесуальна форма» виокремлено з урахуванням генезису розвитку наукової думки щодо змісту правової форми. На початковому етапі процесуальні форми було органічно пов'язано з діяльністю державних органів, які виконували конкретні функції соціалістичної держави. Основний етап пов'язано з концепцією В.М. Горшенєва щодо встановлення правової природи юридичної форми та обґрунтування поняття юридичного процесу. Трансформаційний етап пов'язано з триваючим науковим пошуком сутності процесуальної форми у розвиток уже сформульованих теоретичних положень.

2. Сутність категорії «процесуальна форма» розкривається у широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні процесуальна форма являє собою зовнішній прояв сукупності однорідних процесуальних дій щодо застосування права уповноваженими особами (фізичними чи юридичними), спрямованими на досягнення конкретного результату, визначеного матеріальною нормою. Вузьке розуміння процесуальної форми передбачає визначення її змісту залежно від відповідної мети реалізації належної правової процедури.

3. Процесуальною формою діяльності адміністративних судів визначено зовнішній прояв урегульованих адміністративною процесуальною нормою юридичних засобів, дій та операцій щодо застосування права адміністративними судами у порядку здійснення адміністративного судочинства як універсального способу захисту прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах шляхом здійснення провадження, в результаті якого судом (суддею) постановлюється (приймається) законне рішення, яким закріплюється вирішений по суті спір про право.

4. Процесуальними формами перегляду судових рішень адміністративними судами визначено провадження, пов'язані з оскарженням судових рішень адміністративних судів, які є похідними від проваджень, пов'язаних із захистом прав, свобод, законних інтересів в адміністративних судах першої інстанції. Кожен із видів проваджень, які здійснюються у межах судового адміністративного процесу – провадження у суді першої інстанції, апеляційне провадження, касаційне провадження, провадження з перегляду рішень Верховним Судом України та провадження за нововиявленими обставинами – має власну, чітко визначену мету і завдання, що реалізуються у межах загальних мети і завдань усього процесу (адміністративного судочинства). Такі провадження реалізуються у процесуальній формі шляхом здійснення належної правової процедури, яка гарантує всебічний розгляд справи адміністративної юрисдикції, законність, обґрунтованість судового рішення.

5. Судовими помилками в адміністративному судочинстві названо неправильні процесуальні дії, допущені певним учасником процесу,

насамперед, адміністративним судом (суддею), відхилення від установленого процесуального порядку, невірне застосування правової норми при вирішенні публічно-правового спору. Наслідками таких дій є прийняття судом рішення з недотриманням норм матеріального чи процесуального права, що, у свою чергу, призводить до звернення особи про перегляд судового рішення.

6. Сутність права на перегляд судового рішення полягає в такому. Перегляд судових рішень адміністративними судами здійснюється в межах реалізації системою правосуддя забезпечувальної і правозахисної функцій. Звідси – реалізація права на перегляд судового рішення має відповідати змісту й характеру адміністративної судової юрисдикції. Адміністративні процесуальні відносини щодо перегляду судових рішень виникають, змінюються й припиняються тільки з метою здійснення правосуддя, шляхом якого захищаються права, свободи, законні інтереси фізичних і юридичних осіб у публічних правовідносинах та вирішуються питання щодо законності та обґрунтованості судового рішення.

7. Сформульовано визначення процесуальної форми діяльності адміністративного суду апеляційної інстанції. Нею названо зовнішній прояв однорідних процесуальних дій і процедур щодо перегляду постанов та ухвал адміністративного суду першої інстанції, які не набрали законної сили, під час якої вирішуються як питання факту, так і питання права, що означає право перевірки апеляційним судом юридичної і фактичної сторони справи у тому обсязі, що й суд першої інстанції, за винятком випадків, коли під час апеляційного провадження встановлено порушення, допущені судом першої інстанції, що призвели до неправильного вирішення справи адміністративної юрисдикції.

8. Процесуальною формою діяльності адміністративного суду касаційної інстанції названо зовнішній прояв однорідних процесуальних дій і процедур щодо перегляду судових рішень, які набрали законної сили, на предмет дотримання норм права, під час якої вирішуються як питання права, що означає право перевірки Вищим адміністративним судом України юридичної сторони справи і полягає у перевірці законності судових рішень, виправленні судових помилок, спрямуванні єдності судової практики, забезпеченні суворого й неухильного додержання судами норм матеріального і процесуального права, однакового та правильного застосування законодавства. Касаційне провадження у судовому адміністративному процесі визначено як процесуальна гарантія законності рішень та ухвал адміністративного суду першої та апеляційної інстанцій та захисту прав, свобод фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у публічно-правових відносинах. У процесі здійснення касаційного провадження перевіряється правильність юридичної оцінки обставин справи у рішеннях судів першої та апеляційної інстанцій. Це означає, що під час касаційного провадження визначається законність судових рішень указаних судів.

9. Процесуальною формою перегляду судових рішень Верховним Судом України названо провадження, що здійснюється єдиним судом

– Верховним Судом України з метою дотримання вимоги єдності судової практики та міжнародних зобов'язань держави. Таке провадження розглядається як додаткова екстраординарна процесуальна гарантія законності в адміністративному судочинстві, що полягає у перегляді Верховним Судом України рішень Вищого адміністративного суду України як суду касаційної інстанції, які вже вступили в законну силу, рішень органів державної влади, коли таке рішення визнано міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, таким, що порушує міжнародні зобов'язання України.

10. Процесуальною формою перегляду судового рішення адміністративним судом за нововиявленими обставинами визначено провадження, яке здійснюється з метою встановлення факту наявності (чи відсутності) нововиявленої обставини, що не була і не могла бути відомою особі, яка звернулася за захистом до адміністративного суду, на час розгляду справи адміністративної юрисдикції. Таке провадження в адміністративному судочинстві є додатковою екстраординарною процесуальною гарантією законності, що полягає в перегляді постанови чи ухвали суду, які набрали законної сили, у зв'язку з нововиявленими обставинами, якими є факти об'єктивної дійсності, що належать до предмета доказування у справі, залишилися невідомими суду й особі, яка звертається за захистом, мають істотне значення для вирішення справи і не були і не могли бути відомими ані особі, що звертається за захистом, ані суду.

11. Процесуальні акти при перегляді судових рішень є правовими формами процесуальних дій суду та учасників відповідного процесу перегляду, через які держава об'єктивує свою волю щодо контролю законності під час відправлення правосуддя, а ті учасники, які не здійснюють державних функцій (тобто не є суб'єктами владних повноважень), захищають свої права, свободи, законні інтереси.

12. В основу класифікації процесуальних актів, які приймаються, використовуються (подаються) у процесі перегляду судових рішень, покладено ознаку необхідності юридичного оформлення шляхом забезпечення викладення за формально визначеними правилами, у тому числі – за наявністю реквізитів: тих, що потребують належного оформлення; тих, що такого оформлення не потребують. Зазначено про необхідність класифікації актів у сфері судового адміністративного процесу в цілому та при перегляді судових рішень, зокрема, за ознакою належності до зазначеного процесу. За цієї ознакою виокремлено два види актів: процесуальні; позапроцесуальні (організаційні).

13. Запропоновано:

доповнити ті норми КАС України, якими встановлено вимоги щодо апеляційної скарги, касаційної скарги, заяви про перегляд Верховним Судом України, заяви про перегляд за нововиявленими обставинами, а також вимоги щодо постанови чи ухвали суду першої інстанції, апеляційної інстанції, нормами щодо забезпечення відповідності тексту певного

індивідуального акта вимогам щодо його змісту, стилю й мови (стилістики) викладення. Така пропозиція відповідає приписам Рекомендації № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращання функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах та враховує особливості формування й функціонування національного адміністративного процесуального законодавства у галузі судоустрою;

ввести до адміністративного судочинства адміністративну реституцію, основна риса якої полягатиме у змісті наслідків, що тягне за собою застосування реституції – відновлення юридичного стану, який існував до вчинення правочину, визнаного недійсним або нікчемним. У публічно-правових відносинах адміністративна реституція набуває рис відновлення порушеного права внаслідок скасування або визнання судом нечинним рішення суб'єкта владних повноважень або окремих його положень, а не лише у разі невиконання адміністративного договору, як доведено Ж.В. Завальною. При цьому встановлення адміністративної реституції має гарантувати дотримання і захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин. Реалізація такої пропозиції передбачає внесення змін до ч. 2 ст. 162 КАС України, якою визначено повноваження суду при вирішенні справи адміністративної юрисдикції;

установити норму-заборону представляти нові факти та нові докази в апеляційному та касаційному провадженнях. Таку пропозицію сформульовано на підставі порівняльно-правового аналізу норм КАС України та міжнародних стандартів у сфері судочинства (Рекомендація № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращання функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах);

привести у відповідність до приписів Закону України «Про доступ до судових рішень» положення Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» шляхом закріплення загально дозвільного порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, який не стосується рішень, що містять державну таємницю;

установити реквізити висновку експерта;

навести перелік відомостей, що підтверджують кваліфікацію спеціаліста;

установити норму-зобов'язання щодо належного оформлення оригіналів документів, які використовуються як первісні докази, а також документів, на підставі яких формулюється висновок про наявність або відсутність факту, що доказується. Вказано, що належним є таке оформлення, яке передбачає реквізити, зокрема, вид (форму) документа, дату його прийняття, підпис уповноваженої особи;

закріпити поняття нормативного та індивідуального акта у п.п. 16, 17 ст. 3 КАС України, адміністративного договору у п. 14 ч. 1 ст. 3. При цьому адміністративний договір визначено як правову форму консенсуальних

відносин, однією із сторін яких є суб'єкт владних повноважень, що виникають, змінюються й припиняються у зв'язку з реалізацією суб'єктом владних, управлінських функцій у межах компетенції, встановленої законодавством.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шеренін Ю.Л. Про зміст процесуальної форми діяльності адміністративних судів – до електронного журналу / Ю.Л. Шеренін // Право та управління. – 2011. – № 2. – С. 426–434 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/prtup/2011_2/zmist.html

2. Шеренін Ю.Л. Про структуру апеляційного провадження в судовому адміністративному процесі / Ю.Л. Шеренін // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 61 / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – О. : Юрид. л-ра, 2011. – С. 284–293.

3. Шеренін Ю.Л. Касація як процесуальна форма реалізації додаткових гарантій законності у судовому адміністративному процесі / Ю.Л. Шеренін // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 63 / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – О. : Юрид. л-ра, 2012. – С. 22–28.

4. Шеренін Ю.Л. Сутність права на перегляд судових рішень адміністративними судами / Ю.Л. Шеренін // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 64 / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – О. : Юрид. л-ра, 2012. – С. 21–27.

5. Шеренін Ю.Л. Міжнародні стандарти реалізації права на перегляд судових рішень адміністративними судами / Ю.Л. Шеренін // Напрями вдосконалення правового регулювання суспільних відносин : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28 грудня 2011 р. : у 2 т. – К. : Центр правових наукових досліджень. – 2011. – Т. 2. – С. 45–46.

АНОТАЦІЯ

Шеренін Ю.Л. Процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2012.

Дисертацію присвячено вирішенню наукового завдання щодо визначення змісту процесуальних форм перегляду судових рішень адміністративними судами, виявлення недоліків у їх правовому регулюванні та обґрунтування пропозицій, рекомендацій щодо вдосконалення адміністративного процесуального законодавства.

Обґрунтовано поняття процесуальної форми діяльності адміністративних судів як зовнішнього прояву сукупності однорідних процесуальних дій, урегульованих процесуальною нормою, щодо застосування права адміністративними судами у порядку здійснення окремої форми правосуддя – адміністративного судочинства як універсальної форми захисту в публічно-правових відносинах. Визначено місце процесуальних форм у системі правових форм функціонування адміністративного судочинства. Доведено необхідність поділу правових форм на організаційно-правові та процесуальні. Останні поділені відповідно до видів судових адміністративних проваджень, що здійснюються у межах судового адміністративного процесу. До організаційно-правових віднесено, зокрема, процедури кадрового забезпечення діяльності судів, функціонування автоматизованої системи документообігу. Визначено етапи формування правової доктрини щодо встановлення сутності та змісту категорії «процесуальна форма». Виокремлено три етапи: а) початковий; б) основний; в) трансформаційний.

Визначено сутність та особливості кожної процесуальної форми перегляду судових рішень, наявність яких дозволяє відокремити їх одну від одної: апеляційного провадження, касаційного провадження, провадження щодо перегляду справ Верховним Судом України, провадження за нововиявленими обставинами. Доведено існування взаємозв'язку всіх процесуальних форм перегляду судових рішень, який реалізується в законодавчо закріплених судових процедурах, що спрямовані на ефективний захист прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах, однакове застосування судами норм матеріального і процесуального права, що, у свою чергу, є гарантією законності, всебічного, справедливого розгляду справи адміністративної юрисдикції.

Ключові слова: адміністративне судочинство, процесуальна форма, перегляд судових рішень, апеляційне провадження, касаційне провадження, додаткові гарантії законності.

АННОТАЦІЯ

Шерини Ю.Л. Процесуальні форми пересмотра судебных решений административными судами Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2012.

Диссертация посвящена научной задаче определения содержания процессуальных форм пересмотра судебных решений административными судами, выявления недостатков их правового регулирования и обоснования предложений, рекомендаций по совершенствованию административного процессуального законодательства.

Содержание категории «процессуальная форма» раскрывается в широком и узком смыслах. В широком смысле процессуальная форма является собой внешнее проявление совокупности однородных процессуальных действий по применению права уполномоченными лицами (физическими или юридическими), направленными на получение конкретного результата, определённого материальной нормой. Узкое содержание процессуальной формы предусматривает определение её содержания в зависимости от соответствующей цели реализации надлежащей правовой процедуры.

Обосновано понятие процессуальной формы деятельности административных судов как внешнего проявления совокупности однородных процессуальных действий, урегулированных процессуальной нормой по применению права административными судами в порядке осуществления отдельной формы правосудия – административного судопроизводства как универсальной формы защиты в публично-правовых отношениях. Определено место процессуальных форм в системе правовых форм функционирования административного судопроизводства. Доказана необходимость классификации правовых форм на организационно-правовые и процессуальные. Последние классифицированы в соответствии с видами судебных административных производств, которые осуществляются в пределах судебного административного процесса. К организационно-правовым отнесены, в частности, процедуры кадрового обеспечения деятельности судов, функционирования автоматизированной системы документооборота. Определены этапы формирования правовой доктрины в направлении определения содержания категории «процессуальная форма». Выделены три этапа: а) начальный; б) основной; в) трансформационный.

Определены содержание и особенности каждой процессуальной формы пересмотра судебных решений, наличие которых позволяет отделить их одну от другой: апелляционное производство, кассационное производство, производство по пересмотру решений Верховным Судом Украины, производство по нововыявленным обстоятельствам. Доказано существование взаимосвязи всех процессуальных форм пересмотра судебных решений, которые реализуются в законодательно закреплённых судебных процедурах, направленных на эффективную защиту прав, свобод, законных интересов в публично-правовых отношениях, одинаковое применение судами норм материального и процессуального права, что, в свою очередь, является гарантией законности, всестороннего, справедливого рассмотрения дела административной юрисдикции.

Обоснованы критерии разграничения юрисдикций административных судов и общих судов по вопросам рассмотрения жалоб на бездействие следователя, прокурора или органа дознания при поступлении заявления о преступлении, которое совершено или готовится к совершению, а также по вопросам обжалования решений, действий или бездействия Государственной исполнительной службы.

Ключевые слова: административное судопроизводство, процессуальная форма, пересмотр судебных решений, апелляционное производство, кассационное производство, дополнительные гарантии законности.

SUMMARY

Sherenin Y.L. Procedural forms of court decision review by administrative courts of Ukraine. – Manuscript.

Candidate dissertation on specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – National University “Odessa Law Academy”. – Odessa, 2012.

The dissertation is devoted to solving scientific task relative to defining of content of court decision review by administrative courts procedural forms, revealing defects in their law regulation and to grounding of propositions and recommendations relative to improvement of administrative procedural legislation.

The definition of administrative courts activity procedural form as outward display of totality of homogeneous procedural acts which are adjusted by procedural norm relative to application of law by administrative courts in order of realization of separate form of justice – administrative legal procedure as universal form of defense in public-law relationships is grounded. A place of procedural forms in system of law form of administrative legal procedure functioning is defined. Necessary of dividing of law form to organizational-law and procedural is proved. The last one is divided in accordance with kinds of court administrative procedures which are realized in scope of court administrative procedure. The organizational-law forms are court activity cadre providing procedures, functioning of computer-aided system of circulation of documents providing procedures. Three stages: a) initial; b) main; c) transformational are marked out.

The essence and features of each procedural form of court decision review availability of which permits to divide their: appeal procedure, cassation procedure, procedure relative to review cases by Supreme Court of Ukraine, procedure on new-exposed circumstance are defined. Existence of interconnection of all court decision review procedural forms are proving. This interconnection is realizing to legislation assignment court procedures which directed to effective defense of rights, liberties and rightful interests in public-law relationships, identical application of material and procedural norms by courts which by-turn is guarantee of legality, comprehensive, just consideration of administrative jurisdiction case.

Key words: administrative legal procedure, procedural form, court decision review, appellate procedure, cassation procedure, additional legality guarantees.